

EESTI KONJUNKTUURIINSTITUUT

ESTONIAN INSTITUTE
OF ECONOMIC RESEARCH

Rävala 6 19080 Tallinn Estonia tel 668 1242 fax 668 1240 e-mail eki@ki.ee

Eesti teraviljaturg saagiaastal 2007/2008

Tallinn
Detsember 2008

Töö tellija: Põllumajandusministeerium

Vastutav täitja: Katrin Nittim
Projektigrupi koosseis: Pille Liivaauk

Eesti Konjunkturiinstituut
Rävala 6, 19080 Tallinn
Tel 668 1242
Fax 668 1240
E-mail: eki@ki.ee
<http://www.ki.ee>

Copyright © Eesti Konjunkturiinstituut

Sisukord

Sissejuhatus	5
Teravilja tootmine	7
Tootmise ja tarbimise bilanss	9
Teraviljasaaduste tootmine	11
Väliskaubandus.....	12
Hinnad	17
Maailmaturg	25
Kokkuvõte	31

Sissejuhatus

Töö eesmärgiks on anda ülevaade Eesti teraviljasektori arengust saagiaastal 2007/2008 ja arengutrendidest lähitulevikus seostatult Euroopa Liidu ja maailmaturu arengutega.

Töös analüüsitakse:

- teravilja ja rapsi kasvupindasid, saake ja saagikust ning nende muutusi;
- teraviljatoodete tootmist;
- teravilja ja rapsi kokkuostuhindade, rapsi, teravilja ja -toodete ekspordi- ja impordihindade ning teraviljatoodete jaehindade muutusi;
- rapsi, teravilja ja -toodete väliskaubandust riigiti ja tooteliigiti;
- teraviljaturu ja rapsituru olukorda ja prognoose EL-is ja maailmas.

Töös on kasutatud Statistikaameti (SA) põllumajanduse, tööstuse ja väliskaubanduse statistika andmeid ja EKI vaatluste ja tarbijaküsitluste andmeid. Euroopa Liidu ja maailmaturu ülevaadete koostamisel on kasutatud Euroopa Komisjoni raporteid ja memosid, Saksamaa ZMP ja EL erinevate riikide hinnaraporteid.

Töö maht on 32 lehekülge.

Eesti teraviljaturg saagiaastal 2007/2008

Teravilja tootmine

Statistikaameti andmetel oli 2007. aasta teravilja **kogusaak** Eestis 879,5 tuhat tonni, mis on 42% suurem kui 2006. aastal ja suurim saak pärast 1991. aastat. Enim, 3,4 korda, suurenes rukkisaak, tritiku saak oli 2,9 korda suurem kui 2006. aastal ja talinisu saak 2,3 korda suurem. Saagi suurenemine tulenes kõigi viljade kõrgest **saagikusest**, eriti taliviljade saagikusest, mis suurenes 2006. aastaga võrreldes rukkil ja talinisu ligi poole võrra, tritikul üle 60%, suvinisu ja kaeral enam kui kolmandiku võrra ning odral veerandi võrra. Taliteraviljadel olid ka **kasvupinnad** 2007. aastal suuremad kui 2006. aastal, suviviljade kasvupinnad aga vähenesid. Kogu teraviljade kasvupind oli Eestis nii suur viimati 2000. aastal.

Tabel 1

Teravilja kasvupind (ilma kaunviljata, tuh ha)

	2003	2004	2005	2006	2007	Muutus '07/'06, ±%	2008*	Muutus '08/'07, ±%
Kasvupind kokku	263,2	261,0	282,1	280,3	292,3	4,3	323,0	10,5
sh - rukis	15,2	8,1	7,4	7,3	16,8	2,3 korda	22,0	31,0
- talinisu	25,5	23,2	19,6	23,6	36,9	56,4	41,0	11,1
- suvinisu	41,7	55,2	65,8	67,3	62,6	-7,0	71,0	13,4
- oder	131,4	127,2	144,2	142,0	136,1	-4,2	142,2	4,5
- kaer	36,5	35,4	33,7	32,6	31,5	-3,4	36,7	16,5
- tritik	7,2	6,5	6,2	2,5	4,4	76,0	6,0	36,4
- muu	5,7	5,4	5,2	5,0	4,0	-20,0	4,1	2,5

*esialgne
Allikas: SA

Tabel 2

Teravilja kogusaak (aidakaalus, ilma kaunviljata, tuh t)

	2003	2004	2005	2006	2007	Muutus '07/'06, ±%	2008*	Muutus '08/'07, ±%
Teravili kokku	505,7	608,1	760,1	619,3	879,5	42,0	730	-17,0
sh - rukis	23,3	18,1	20,4	17,8	61,0	3,4 korda	67	9,8
- talinisu	45,1	66,5	71,4	65,1	151,3	2,3 korda	135	-10,8
- suvinisu	99,7	130,1	192,0	154,5	194,4	25,8	140	-28,0
- oder	253,6	293,5	366,7	302,7	362,8	19,9	295	-18,7
- kaer	63,4	72,7	84,2	63,6	85,2	34,0	61	-28,4
- tritik	9,9	16,0	15,0	5,4	15,4	2,9 korda	22	42,9
- muu	10,7	11,2	10,4	10,2	9,4	-7,8	10	6,4

* Põllumajandusministeeriumi prognoos
Allikas: SA

Tabel 3

Teravilja saagikus (kasvupinnalt, aidakaalus, ilma kaunviljata, kg/ha)

	2003	2004	2005	2006	2007	Muutus '07/'06, ±%	2008*	Muutus '08/'07, ±%
Teravili kokku	1922	2330	2694	2210	3009	36,2	2260	-24,9
sh - rukis	1531	2228	2747	2449	3620	47,8	3045	-15,9
- talinisu	1771	2869	3634	2763	4105	48,6	3293	-19,8
- suvinisu	2394	2357	2917	2296	3106	35,3	1972	-36,5
- oder	1930	2307	2544	2131	2665	25,1	2075	-22,1
- kaer	1738	2057	2496	1953	2706	38,6	1662	-38,6
- tritik	1387	2439	2430	2152	3521	63,6	3667	4,1

* Põllumajandusministeeriumi prognoos

Allikas: SA

Käesoleva, 2008. aasta teraviljasaagid jäid Eestis oodatust väiksemaks. Teravilja külvipind oli 2008. aastal kümnendiku võrra suurem kui 2007. aastal. Kasvas eelkõige taliviljade külvipind, mis oli 19% mullusest suurem. Eriti vihmane koristusperiood rikkus aga loodetud suure saagi. 15. septembri seisuga oli Eestis koristatud vaid 53% teravilja kasvupinnast ja kätte saadud 567 tuhat tonni teri. Kõige rohkem saadi koristatud talivilja. Lõplikud saaginumbrid ja see kui palju vilja liigniiskuse tõttu hävinenud on, selgub hiljem. Põllumajandusministeeriumi esialgse hinnangu järgi jääb tänavune saak mullusest ligi viiendiku võrra väiksemaks. Saagikused kasvupinna hektari kohta vähenevad eelmise aastaga võrreldes kogu teraviljal keskmiselt veerandi võrra, seejuures taliviljal vähem, suviljal rohkem. See on aga esialgne prognoos ja suure tõenäosusega see veel muutub.

Rapsi kasvupind suurenes 2007. aastal võrreldes 2006. aastaga ligi viiendiku võrra, saagikus kolmandiku võrra, mille tulemuseks oli eelmisest aastast enam kui poole võrra suurem ka rapsisaak. 2008. aastal külvati rapsi 77,7 tuhandele hektarile ehk 5,6% rohkem kui 2007. aastal. Ilmastikust tingitud raske koristusperioodi tõttu loodeti aga esialgsete prognooside kohaselt koristatud saada vaid umbes pool nimetatud pinnast ja saagi suuruseks ennustati peaaegu poole väiksemat kogust rapsiseemet kui 2007. aastal. Seega jääb ka saagikus kasvupinna hektari kohta mullusest poole võrra väiksemaks.

Tabel 4

Rapsi kasvupind, rapsiseemne saak ja saagikus (tuh ha, tuh t, kg/ha)

	2003	2004	2005	2006	2007	Muutus '07/'06, ±%	2008*	Muutus '08/'07, ±%
Kasvupind	46,3	50,4	46,6	62,5	73,6	17,8	77,7	5,6
Saak	69,2	68,6	83,1	84,6	133,3	57,6	74	-44,5
Saagikus	1494	1362	1781	1354	1812	33,8	952	-47,5

* Põllumajandusministeeriumi prognoos

Allikas: SA

Tootmise ja tarbimise bilanss

Saagiaastal 2007/2008 (01.07.2007-30.06.2008) oli teravilja toodang Eestis 880 tuhat tonni. Siseturu vajadus teravilja ja teraviljasaaduste osas (ümber arvestatuna teraks) oli Statistikaameti andmeil 765 tuhat tonni – selle hulka kuulub toidu-, sööda- ja seemnevilja vajadus ning tööstusliku ümbertöötlemise kogus (tabel 5, Statistikaameti poolt koostatavares teravilja tootmise ja tarbimise bilanssides ei võeta arvesse riisi). Võrreldes eelmise saagiaastaga on hinnangutes vähenenud tööstuslikuks ümbertöötlemiseks kuluva teravilja kogus, kuna 2007/2008. saagiaastal vähenes Eestis piirituse toodang ning vähenes ka õlle toodang. Seoses teravilja kasvupindade suurenemisega 2008. aastal oli suurem ka seemnevilja vajadus. Teravilja toiduks tarbimise langustrend on esialgseil andmeil peatunud ning vaatamata elanike arvu vähenemisele on toiduvilja vajadus suurenenud. Söödateravilja kulu on suurenenud sigade ja lindude arvu kasvu tõttu, kuid ka seoses piimalehmade arvu vähenemisega, sest piimatoodangu säilitamine ja suurendamine väiksema loomade arvuga eeldab karja produktiivsuse suurendamist. Viimane omakorda nõuab suuremat söödakulu.

Eesti oma teravilja toodang kattis saagiaastal 2007/2008 siseturu vajaduse 115%-liselt. See võimaldas vähendada teravilja ja teraviljasaaduste (ümber arvestatuna teraks) impordi 117 tuhande tonnini ning suurendada eksporti 214 tuhande tonnini. Statistikaameti andmeil on teraviljaga **isevarustatuse tase** Eestis viimastel aastatel tänu headele saakidele pidevalt tõusnud (joonis 1).

Tabel 5

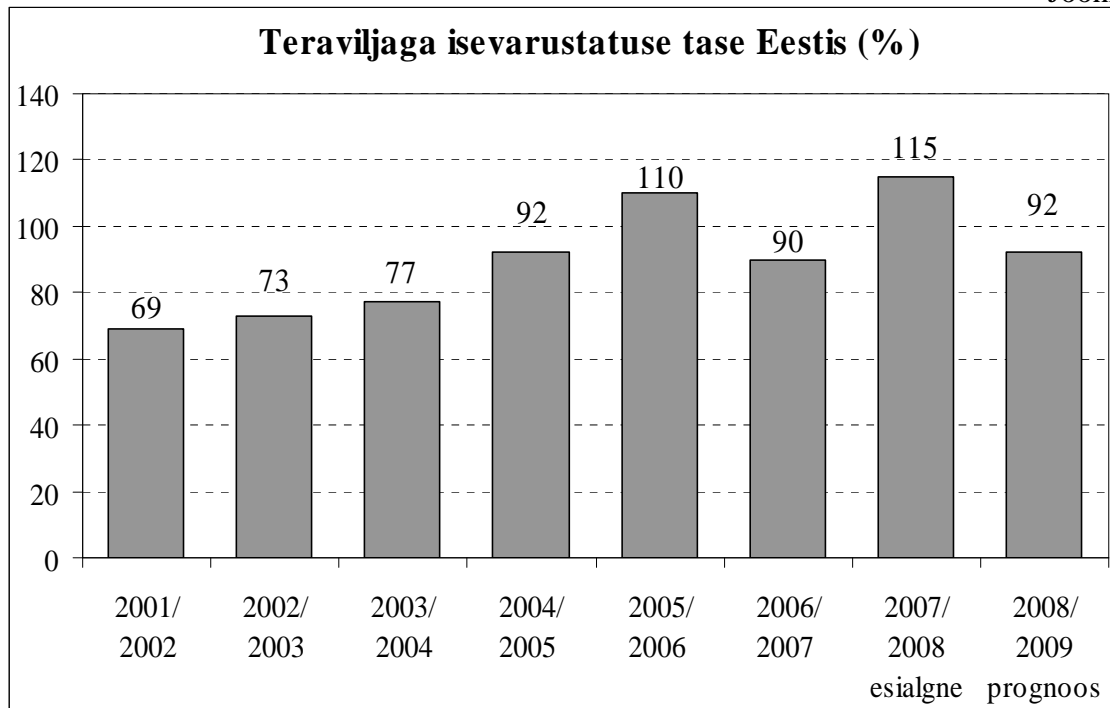
Teravilja ja teraviljasaaduste (riisita ja kaunviljata, ü.a teraks) arvestuslik bilanss, tuh. t

	2003/ 2004	2004/ 2005	2005/ 2006	2006/ 2007	2007/ 2008*	2008/ 2009**
TOODETUD	506	608	760	619	880	730
IMPORT	177	167	118	130	117	160
KOKKU RESSURSID	683	775	878	749	997	890
KASUTAMINE						
TARBIMINE	658	660	689	689	765	790
Toiduvajadus	121	124	102	101	105	110
Tööstuslik ümbertöötlemine	35	45	41	48	39	30
Söödavajadus	438	427	480	464	534	560
Seemnevajadus	64	64	66	76	87	90
EKSPORT	17	25	193	145	214	100
KOKKU KASUTATUD	675	685	882	834	979	890
Varude muutus perioodi lõpus	+8	+90	-4	-85	+18	0

*esialgne, **prognoos

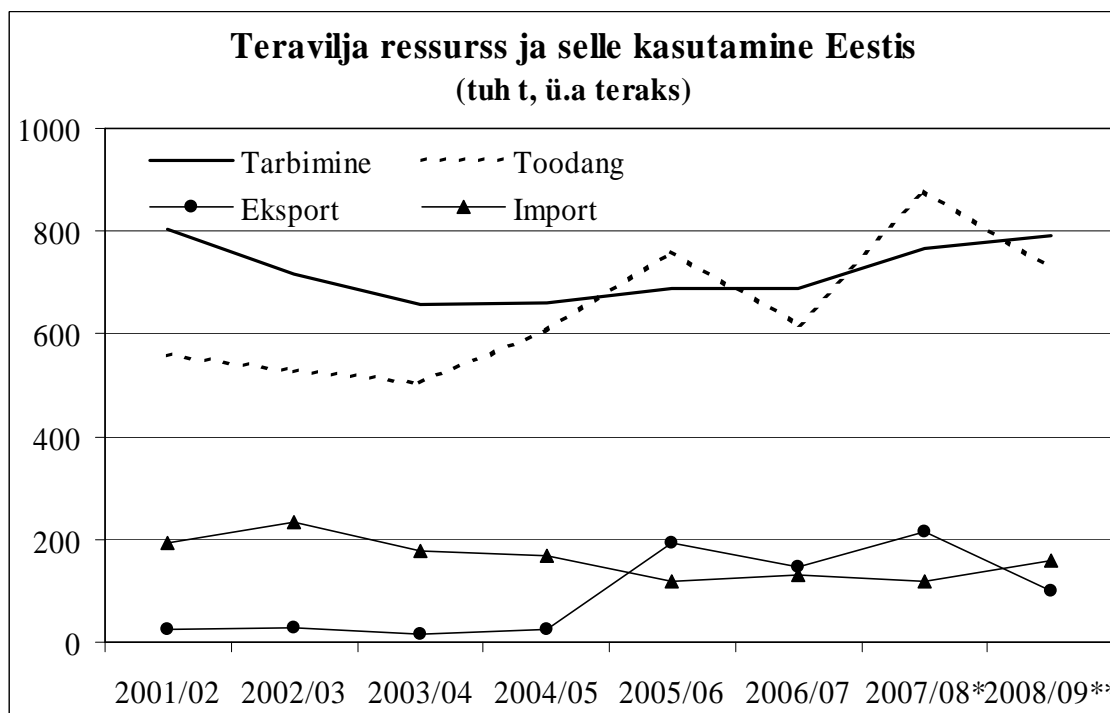
Allikad: SA, EKI hinnangud

Joonis 1

Allikad: SA, EKI hinnangud

Joonis 2

* esialgne, **prognoos

Allikad: SA, EKI hinnangud

Saagiaastaks 2008/2009 (01.07.2008 – 30.06.2009) oleme prognoosinud eelmisele saagiaastale omaste tarbimistendentside jätkumist ning sellest tulenevalt siseturu mahu vähest suurenemist. Kui 2008. aasta saagiks õnnestus koguda 730 tuhat tonni teravilja, nagu prognoosis Põllumajandusministeerium ehk viiendiku võrra vähem kui 2007. aastal, siis teraviljaga isevarustatuse tase langeb ning tarbimisvajaduste katteks tuleb võrreldes eel-

mise saagiaastaga suurendada importi rohkem kui kolmandiku võrra. Et 2008. aasta teraviljasaagi kvaliteet sai raskete koristustingimuste tõttu kannatada, siis ilmselt tuleb juurde osta just toiduvilja. Kui suur osa koristatud viljast kõlbab söödaviljaks ja kas 2009. aastal Eestis üldse piiritust toodetakse ja selleks teravilja kokku ostetakse ning milline osa viljast koristati vaid haljasmassiks, selgub hiljem. 2008. aasta sügisel lõpetas Rakvere Piiritusetehas majandusraskuste tõttu tegevuse. Teravilja ekspordi maht jääb 2008/2009. saagiaastal väiksemaks kui eelmisel saagiaastal.

Teraviljasaaduste tootmine

Viimastel aastatel on teraviljasaaduste tootmise mahud muutunud vähe. 2007. aasta toodangu mahtudes on mitme toote osas muutused eelnenud aastatest suuremad, seda tänu eriti heale viljasaagile. Nii suurenes toidujahu toodang 2007. aastal eelmise aastaga võrreldes 11,1%, seda just nisujahu arvel (+16,7%). Rukkijahu toodangu kogus on püsinud viimastel aastatel praktiliselt stabiilne. Leiva-saiatoodete toodang on suurenenud 7,8%, seda saia ja sepikuliste arvel (+18,3%). Pitsade toodang suurenes küll 42,9%, kuid toodangu

Tabel 6

Teraviljasaaduste tootmine Eestis 2002-2007.a (tuh t)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007*	Muutus '07/'06, ±%
Toidujahu	65,2	67,2	63,9	63,3	64,7	71,9	11,1
- nisujahu	40,0	43,3	43,9	43,0	44,4	51,8	16,7
- rukkijahu	21,2	20,0	19,9	20,2	20,1	20,0	-0,5
Tangained	2,2	2,4	2,9	2,3	2,4	2,2	-8,3
Makaronitooded	0,8	0,5	0,4	0,6	0,3	0,0	-100,0
Leiva-saiatooded	77,2	72,4	72,8	72,4	74,4	80,2	7,8
- leib	39,2	36,9	35,9	35,2	34,2	33,5	-2,0
- sai, sepikulised	30,4	28,4	28,4	29,8	30,0	35,5	18,3
- suhkru- ja rasvarikkad saiad, pirukad	7,0	5,8	7,6	6,2	8,2	8,4	2,4
- kuivikud, röstleib, krõbeleivad, barankad	0,3	0,6	0,6	0,7	0,6	0,7	16,7
- pitsad	0,3	0,7	0,3	0,2	0,7	1,0	42,9
Jahust kondiitritooded	7,4	7,9	9,0	...	9,4	10,4	10,6
- tordid, koogid	3,4	3,6	4,2	4,7	5,6	6,0	7,1
- keeksid, rullbiskviidid	0,6	0,6	0,8	0,7	0,6	0,6	0,0
- vahvlid	0,1	0,5	0,4	...	0,4	0,4	0,0
- küpsised	1,8	1,7	2,1	2,2	1,7	2,5	47,1
- präänikud, piparkoogid	1,5	1,5	1,5	1,1	1,0	0,9	-10,0
Jõusööt	167,1	199,5	207,3	177,0	208,9	234,5	12,3

Allikas: SA. *esialgsed ja andmekaitse põhimõttest lähtudes mittetäielikud andmed

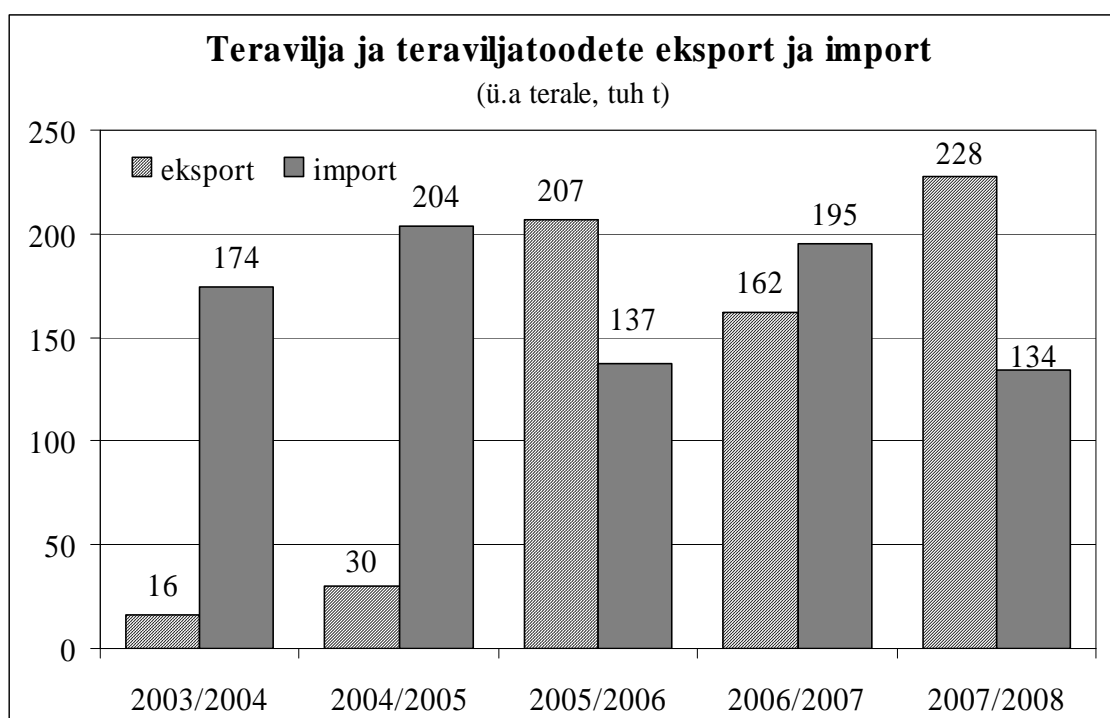
kogus on väike, leivatoodang aga vähenes eelmise aastaga võrreldes 2%. Rohkem kui kümnendiku võrra suurenes ka jahust kondiitritoode toodang. Jõusöötasid toodeti 12,3% enam kui 2006. aastal.

2008. aastal on 8 kuuga tangainete toodang olnud 33,3% suurem kui 2007. aasta sama perioodi jooksul, toidujahu toodang on kasvanud 2% (sealhulgas rukkijahu toodang +7,3%) ja jõusööda toodang 17%. Aastatagusest vähem on toodetud leiva-saiatooteid (-1,7%) ja jahust kondiitritooteid (-9,3%). Arvestades 2008. aasta saaginäitajaid, ei ole aasta kokkuvõttes ilmselt oodata toidujahu toodangukoguse olulist suurenemist, see võib toimuda ehk söödajahu osas.

Väliskaubandus

Viimaste aastate head teraviljasaagid ning teravilja hindade tõus kogu maailmas on stimuleerinud teravilja ekspordi Eestis. Võrreldes varasemate perioodidega on teravilja ja teraviljatoodete **eksport** kolmel viimasel saagiaastal kordades suurem. Samas on import vähenenud. Teravilja väliskaubanduse analüüsis on arvesse võetud ka riis ning tooted sellest. 2007. aasta eriti hea teraviljasaagi tõttu kujunes 2007/2008. saagiaasta teravilja põhieksporti suuruseks 228 tuhat tonni teravilja ja -saadusi **ümber arvestatuna terale**, mida on eelmise saagiaastaga võrreldes 41% enam. Samal ajal import vähenes eelmise saagiaastaga võrreldes 31% 134 tuhande tonnini. Seega eksporditud toodete kogus ümberarvestatuna terale ületas impordi koguse 1,7-kordselt.

Joonis 3

Allikas: EKI arvutused

Ekspordi ja impordi **rahaline bilanss** on siiski olnud negatiivne. Saagiaastal 2005/2006 oli see -397,6 miljonit krooni, see suurenes saagiaastal 2006/2007 -524,5 miljoni kroonini ning vähenes saagiaastal 2007/2008 -103,1 miljoni kroonini. Seega teravilja ja -saaduste ekspordi ja impordi rahaline bilanss, vastupidi koguselisele, püsib negatiivne. Selle põhjuseks on suurema lisandväärtusega toodete suurem osakaal impordis kui seda on ekspordis.

Teravilja ja teraviljasaaduste impordikäive oli saagiaastal 2007/2008 1234,3 miljonit krooni ehk 15% suurem kui saagiaastal 2006/2007. Impordikäibe struktuuris püsisid juhtkohal suurema lisandväärtusega tooted - jahu ja tangained ning taigna- ja kondiitritooted, mille osakaalud teraviljasaaduste kogu impordikäibes olid vastavalt 23,3% ja 62,1%. Teravilja import oli väiksema osatähtsusega (14,6%) ning selle osakaal võrreldes eelmise saagiaastaga vähenes paari protsendipunkti võrra.

Tabel 7

Teravilja ja -saaduste (sh riisi) ning õlikultuuride ja -saaduste põhiimpordi käive ja struktuur Eestis

	Impordikäive (mln kr)			Impordi struktuur (%)		
	2005/ 2006	2006/ 2007	2007/ 2008	2005/ 2006	2006/ 2007	2007/ 2008
KOKKU teravili ja -saadused	835,0	1072,9	1234,3	100,0	100,0	100,0
sh Teravili	122,0	180,7	180,1	14,6	16,8	14,6
Jahu, tangained	197,5	230,5	287,7	23,7	21,5	23,3
Taigna- ja kondiitritooted	515,5	661,7	766,5	61,7	61,7	62,1
KOKKU õlikultuurid ja -saadused	384,7	551,1	646,5	100,0	100,0	100,0
sh Õlitaimede seemned	80,7	149,0	59,0	21,0	27,0	9,1
Taimeõli	178,2	259,2	448,6	46,3	47,0	69,4
Õlikoogid	125,8	142,9	138,9	32,7	26,0	21,5

Allikas: PM Kaubanduspoliitika büroo

Tänu 2007. aasta suurele teraviljasaagile osteti **koguseliselt** saagiaastal 2007/2008 võrreldes eelmisega Eestisse sisse 16,7 korda vähem rukist, 6,8 korda vähem kaera, 3,4 korda vähem nisu. 3,6 korda suurenes rukkijahu import ning viiendiku võrra odra import.

Peamised **impordimaad** olid Eesti jaoks saagiaastal 2007/2008 nisujahu, rukkijahu ja kaera osas lähinaabrid Läti ja Soome. Nisu osteti peamiselt Suurbritanniast, rukist Venemaalt ja Lätist, otra Leedust ja Kasahstanist.

Õlikultuuride ja -saaduste impordikäive kasvas saagiaastal 2007/2008 võrreldes eelneva saagiaastaga 17,3%. Seda taimeõli impordikäibe 73%-lise suurenemise arvel, samas kui õlitaimede seemnete import vähenes 2,5 korda. Õlikookide impordikäive muutus vähem. Nii moodustas saagiaasta 2007/2008 õlikultuuride ja -saaduste impordikäibest 69% taimeõli impordikäive.

Koguseliselt vähenes rapsiseemne import võrreldes saagiaastaga 2006/2007 14 korda. Rapsiseemet osteti peamiselt Taanist ja Leedust. Muude õlitaime seemnete import suurenes 70,6%. Rapsiõli impordikogus suurenes 2,2 korda. Õlikookide sissevedu vähenes enam kui kolmandiku võrra, kusjuures õlikoogid sojaõlist osteti peamiselt Hollandist ja Saksamaalt, rapsiõlist koogid aga Leedust ja Venemaalt.

Tabel 8

Teravilja ja -saaduste ning õlikultuuride ja -saaduste põhiimport Eestis (tonnides)

	2004/ 2005	2005/ 2006	2006/ 2007	2007/ 2008	Muutus 07-08/06-07, ±%
Nisu	44 864	12 013	12159	3623	-3,4 korda
Rukis	16 430	7438	12840	771	-16,7 korda
Oder	9 522	894	3864	4660	20,6
Kaer	1 266	597	2989	439	-6,8 korda
Nisujahu	14 145	13 236	14478	13811	-4,6
Rukkijahu	821	549	420	1531	3,6 korda
Kaerahelbed	855	1189	1747	1428	-18,3
Pagari-kondiitritooted	10627	12152	18733	14564	-22,3
Makaronid	8512	6820	7714	8708	12,9
Rapsiseemned	67 984	12 730	33 333	2362	-14,1 korda
Muud õlitaime seemned	1901	3119	1953	3331	70,6
Rapsiõli	3069	4932	5146	11419	2,2 korda
Sojaõli	15337	12380	19319	18134	-6,1
Muud õlid	1101	1666	2273	2755	21,2
Õlikoogid rapsist	31534	22765	42538	27706	-34,9
Muud õlikoogid	44503	32030	24448	15783	-35,4

Allikas: PM Kaubanduspoliitika büroo

Tabel 9

Teravilja, jahu ja rapsiseemne impordi struktuur riigiti saagiaastal 2007/2008 (%)

Nisu	Nisujahu	Rukis	Rukki- jahu	Oder	Kaer	Rapsi- seeme
3623 t	13811 t	771 t	1531 t	4660 t	439 t	2362 t
Suurbrit. 81	Läti 63	Venemaa 52	Läti 92	Leedu 69	Läti 50	Taani 63
Leedu 16	Soome 35	Läti 48	Soome 7	Kasahstan 28	Soome 46	Leedu 32
teised 3	teised 2		teised 1	Soome 2	Leedu 3	teised 5
				teised 1	teised 1	

Allikas: PM Kaubanduspoliitika büroo

Teravilja ja teraviljasaaduste ekspordikäive oli saagiaastal 2007/2008 eelmisest saagiaastast üle 2 korra suurem ehk 1131,2 miljonit krooni. Kuna teravilja ekspordikogused olid kordades suuremad kui eelmisel saagiaastal, siis teravilja ekspordikäive suurenes 3 korda

Tabel 10

Teravilja ja -saaduste (sh riis) ning õlikultuuride ja -saaduste põhieksporti käive ja struktuur Eestis

	Ekspordikäive (mln kr)			Ekspordi struktuur (%)		
	2005/ 2006	2006/ 2007	2007/ 2008	2005/ 2006	2006/ 2007	2007/ 2008
KOKKU teravili ja -saadused	437,4	548,4	1131,2	100,0	100,0	100,0
sh Teravili	282,2	245,4	727,1	64,5	44,8	64,3
Jahu, tangained	96,6	100,6	136,9	22,1	18,3	12,1
Taigna- ja kondiitritooted	58,6	202,4	267,2	13,4	36,9	23,6
KOKKU õlikultuurid ja -saadused	408,5	483,5	827,2	100,0	100,0	100,0
sh Õlitaimede seemned	89,2	121,5	268,9	21,8	25,1	32,5
Taimeõli	296,0	313,7	493,0	72,5	64,9	59,6
Õlikoogid	23,3	48,3	65,3	5,7	10,0	7,9

Allikas: PM Kaubanduspoliitika büroo

Tabel 11

Teravilja ja -saaduste ning õlikultuuride ja -saaduste põhieksport Eestis (tonnides)

	2004/ 2005	2005/ 2006	2006/ 2007	2007/ 2008	Muutus 07-08/06-07, +%
Nisu	0	59 803	368	57855	157 korda
Rukis	0	1 462	1623	4726	2,9 korda
Oder	36	81 426	100855	102576	1,7
Kaer	7 244	20 146	13161	12321	-6,4
Nisujahu	6 778	14 427	16643	16353	-1,7
Rukkijahu	226	842	1226	2597	2,1 korda
Kruubid, helbed	1 410	2 640	3829	4474	16,8
Linnased	4 281	3 787	390	549	40,8
Linnaseekstrakt	368	849	1197	1994	66,6
Pagari-kondiitritooted	1 378	2 190	11045	9800	-11,3
Rapsiseemned	45 449	24 421	28190	45037	59,8
Muud õlitaimede seemned	92	92	476	340	-28,6
Rapsiõli	16693	24596	19958	21078	5,6
Sojaõli	11860	6721	10015	13851	38,3
Muud õlid	37	199	663	1473	2,2 korda
Õlikoogid rapsist	21203	12086	21841	15731	-28,0
Muud õlikoogid	135	133	1104	295	-3,7 korda

Allikas: PM Kaubanduspoliitika büroo

ning oluliselt suurenes ka teravilja ekspordi osatähtsus üldises teravilja ja -saaduste käibes. Jahu ja tangainete ekspordikäive suurenes eelmise saagiaastaga võrreldes 36% ning taigaja kondiitritoodete käive 32%, nende osatähtsused aga vähenesid.

Teravilja **ekspordikoguste** mitmekordsed suurenemised saagiaastal 2007/2008 olid võimalikud tänu väga heale teravilja saagile 2007. aasta sügisel. Nisu eksporditi 157 korda enam kui saagiaastal 2006/2007, samas siiski 3,3% vähem kui saagiaastal 2005/2006. Rukki-eksport suurenes eelneva saagiaastaga võrreldes 2,9 korda, rukkijahu eksport aga 2,1 korda. Mullusest enam eksporditi ka kruupe ja helbeid, linnaseid ja linnaseekstrakti.

Peamisteks teravilja ja teraviljasaaduste **ekspordi sihtriikideks** olid Eesti jaoks saagiaastal 2007/2008 nisu osas Saksamaa, odra osas Saudi Araabia, rukki osas Holland, Soome ja Saksamaa, nisu- ja rukkijahu osas Läti, Leedu, Soome. Kaera müüdi peamiselt Leetu, Hispaaniasse ja Taani, kruupe ja helbeid peamiselt Läti ja Soome.

Tabel 12

Teravilja ja –toodete ning rapsiseemne ekspordi struktuur riigiti saagiaastal 2007/2008 (%)

Nisu	Rukis	Oder	Nisujahu	Rukkijahu	Rapsiseeme
57855 t	4726 t	102576 t	16353 t	2597 t	45037 t
Saksamaa 58	Holland 33	Saudi Araabia 73	Läti 40	Leedu 69	Soome 94
Rootsi 14	Soome 28	Taani 14	Soome 30	Läti 17	Taani 4
Taani 13	Saksamaa 25	Saksamaa 6	Venemaa 15	Soome 13	teised 2
Leedu 6	Rootsi 11	Rumeenia 4	Leedu 13	teised 1	
Läti 4	teised 3	Soome 2	teised 2		
teised 5		teised 1			

Allikas: PM Kaubanduspoliitika büroo

Õlikultuure ja neist valmistatud saadusi eksporditi saagiaastal 2007/2008 827,2 miljonit krooni eest, mida oli võrreldes eelmise saagiaastaga 71% rohkem. Käibe suurenemine toimus nii õlitaime seemnete, taimeõli kui õlikookide rahalise ekspordi suurenemise arvel (vastavalt +2,2 korda, +57,2% ja +35,2%). Taimeõli eksport moodustas üldisest õlikultuuride ja -saaduste ekspordikäibest ligi 60%, õlikultuuride seemnete eksport ligi kolmandiku ja õlikookide eksport alla kümnendiku.

Koguseliselt eksporditi peamiselt rapsiseemneid, rapsi- ja sojaõli ning rapsist õlikooke. Muude õlitaime seemneid ja tooteid eksporditi vähem.

Rapsiseemnete peamiseks ekspordi sihtriigiks oli saagiaastal 2007/2008 Soome, vähem Taani ja teised riigid. Rapsiõlikooke eksporditi Norrasse, Soome, Taani, vähem Rootsi, Läti ja teistesse riikidesse.

Hinnad

Viimastel aastatel on teravilja tarbimine maailmas olnud suurem kui toodang, mistõttu varud on vähenenud ning teravilja hinnad suhteliselt kõrgel ning olnud tõusutrendiga. Tarbimise kasv on tingitud nii elatustaseme tõusust maailma erinevates regioonides (nt Aasias) kui ka selle varasemast suurem kasutamine biokütuste tootmisel.

Saagiaastal 2007/2008 jätkus maailmas olukord, kus enamuse teraviljade tarbimise maht ületas nende tootmise mahu (tabel 18), mistõttu teraviljavarude vähenemine maailmas jätkus. Baltimaades olid 2007. aastal head teraviljasaagid, kuid nii Euroopa Liidus kui maailmas tervikuna jäid 2007. aasta saagid, eriti toiduvilja osas, oodatust väiksemaks. Teravilja tootmise-tarbimise bilansi pingelisemaks muutumisega kaasnes teravilja hindade eriti järsk tõus alates saagiaasta 2007/2008 algusest. **EURONEXT'i MATIF-börsil** tõusis nisu novembrifutuuri kuu keskmine hind saagiaasta 2006/2007 jooksul 46,6%. Alates saagiaasta 2007/2008 algusest kuni veebruarini, mil hinnatase oli kõrgeim, oli tõus 56,4%.

Vaatamata heale teraviljasaagile 2007. aastal jätkus ka Eestis maailmaturu hinnatrendide mõjul teravilja kokkuostuhindade tõus. Saagiaastal 2007/2008 oli keskmise kokkuostuhinna tõus võrreldes eelmise saagiaastaga kõigi viljade osas peale söödarukki oluliselt suurem kui eelmisel saagiaastal. Toiduodra keskmine kokkuostuhind tõusis 2007/2008. saagiaastal eelmisega võrreldes 72,5%, toidunisul 58%, toidurukkil 54%, söödaodral ligi poole võrra (tabel 13).

Tabel 13

Saagiaasta keskmised teravilja kokkuostuhinnad Eestis (kr/t)

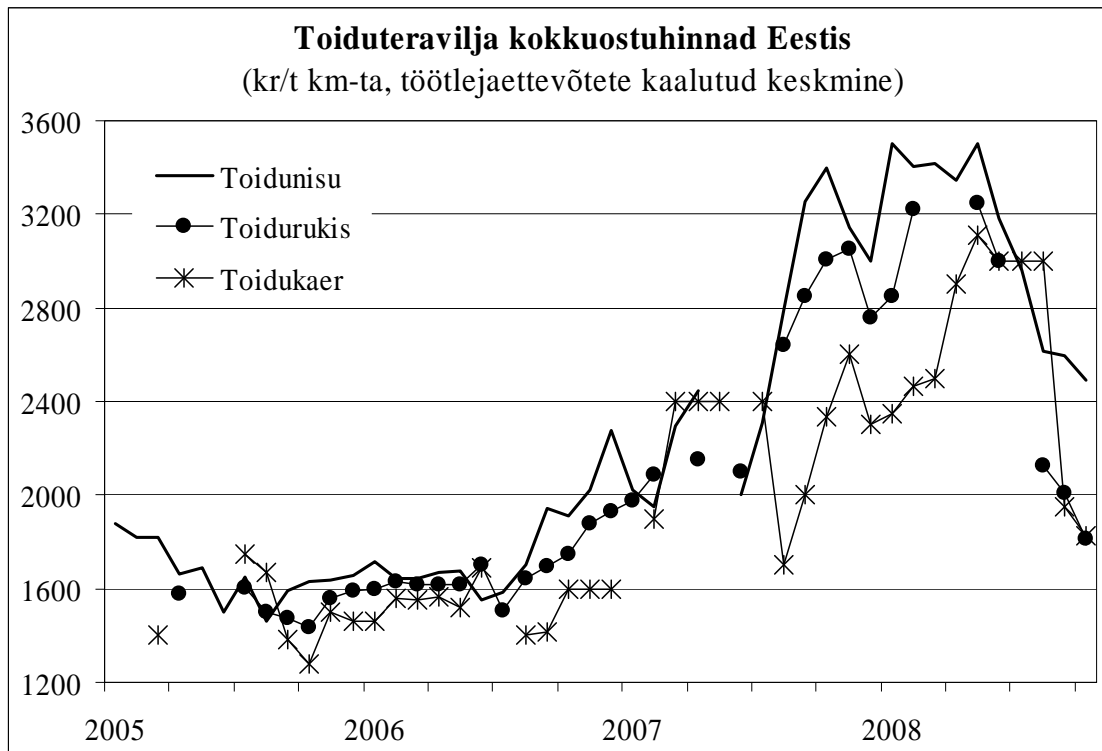
	2004/2005	2005/2006	2006/2007	Muutus 06-07/ 05-06, +%	2007/2008	Muutus 07-08/ 06-07, +%
Toidunisu	1751	1639	1998	21,9	3156	58,0
Söödanisu	1560	1393	1925	38,2	2748	42,8
Toidurukis	1756	1573	1809	15,0	2788	54,1
Söödarukis	1328	1417	2023	42,8	2355	16,4
Toiduoder	-	1524	1588	4,2	2739	72,5
Söödaoder	1538	1400	1732	23,7	2585	49,2
Toidukaer	1379	1544	1817	17,7	2579	41,9
Söödakaer	1270	1404	1317	-6,2	2018	53,2
Rapsiseeme	3007	3354	3918	16,8	5803	48,1

Allikas: EKI

Teravilja kokkuostuhinnad olid Eestis viimaste aastate madalaimad 2005. aasta suvel ja sügisel. Kõrgeima tasemeni kerkisid kuu keskmised teravilja kokkuostuhinnad Eestis 2008. aasta esimesel poolel. Toidunisu ja söödanisu olid kalleimad 2007. ja 2008. aasta vahetusel, olles 2,4 korda kõrgema hinnaga kui viimaste aastate madalaim tase. Toidurukki hind kerkis 2,3 korda ja oli kõrgeim 2008. aasta maikuu, söödarukki hind aga 2,8 korda ja oli kõrgeim 2008. aasta juunis. 2008. aasta jaanuariks-veebruariks kerkisid toidu- ja söödaoder

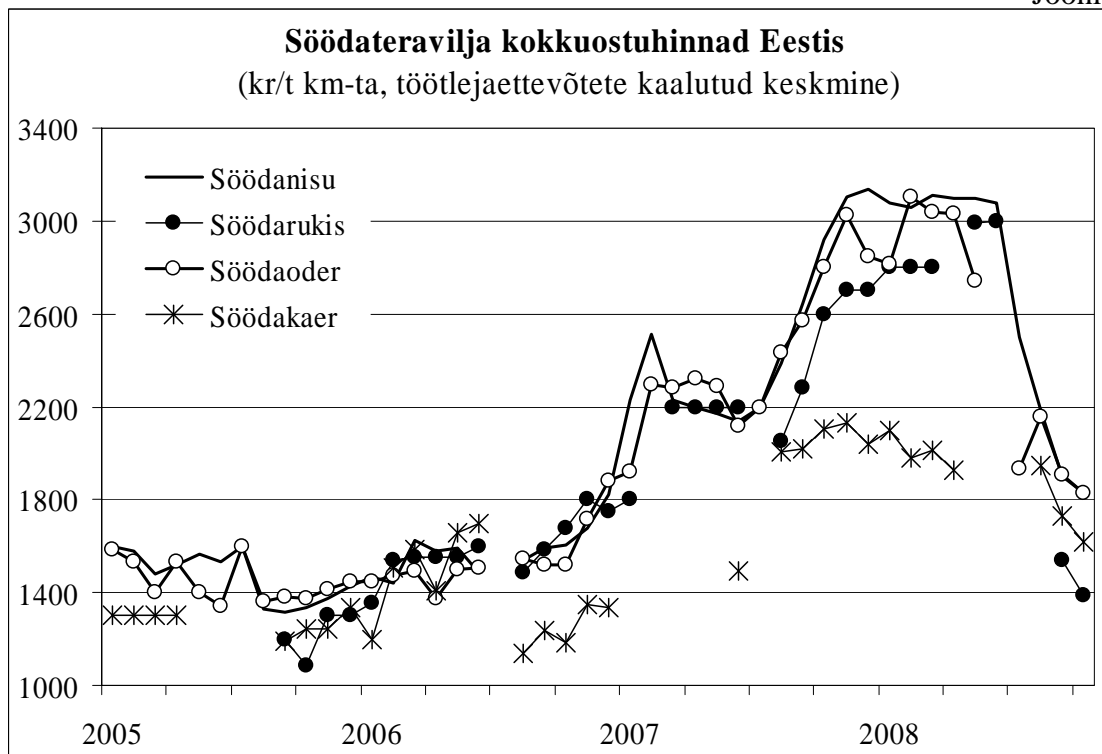
vastavalt 2 ja 2,3 korda. Toidukaer oli kalleim 2008. aasta mais, olles 2005. aasta madalaimalt tasemelt tõusnud 2,4 korda ja söödakaer oli kalleim 2007. aasta novembris (1,8 korda tõusnud).

Joonis 3

Allikas: EKI

Joonis 4

Allikas: EKI

Tabel 14

Teravilja saagiaasta keskmised impordihinnad (kr/t)

	2004/2005	2005/2006	2006/2007	2007/2008	Muutus 07-08/06-07, ±%
Nisu	1934	1634	2352	3221	36,9
Rukis	1552	1868	1748	2939	68,1
Oder	1456	1678	2364	3154	33,4
Kaer	1559	1492	2444	3121	27,7
Nisujahu	2685	2898	3219	4585	42,4
Rapsiseeme	3055	4235	3830	9689	2,5 korda

Allikas: PM Kaubanduspoliitika büroo

Tabel 15

Teravilja saagiaasta keskmised ekspordihinnad (kr/t)

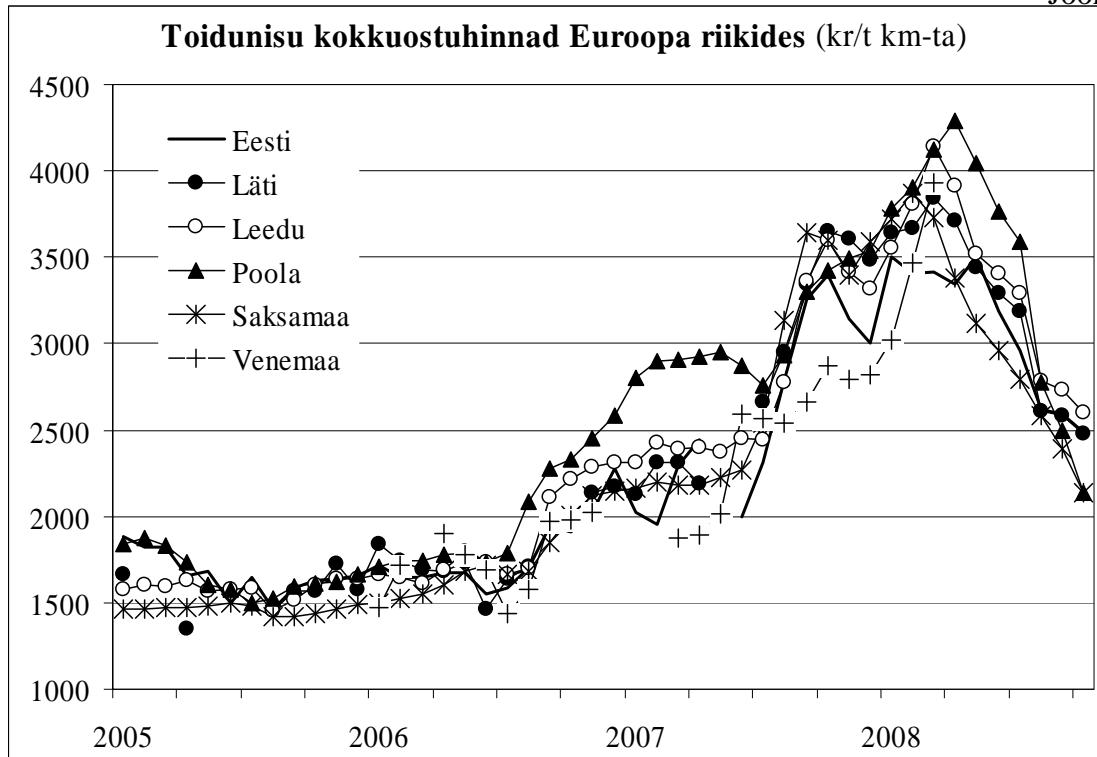
	2004/2005	2005/2006	2006/2007	2007/2008	Muutus 07-08/06-07, ±%
Nisu	-	1665	2718	3567	31,2
Rukis	-	1181	2137	4361	2 korda
Oder	3661	1685	2091	4299	2,1 korda
Kaer	2042	2008	2071	3098	50,0
Nisujahu	3239	3206	3541	5023	41,9
Rapsiseeme	3274	3604	3958	5788	46,2

Allikas: PM Kaubanduspoliitika büroo

Teravilja impordi- ja ekspordihinnad jätkasid samuti tõusutrendil. Saagiaastal 2007/2008 tõusis saagiaasta keskmine impordihind enim rukkil (+68,1% eelmise saagiaastaga võrreldes) ning nisujahul (+42,4%), kuid ka teistel viljadel ligi kolmandiku võrra või veidi rohkem. Oluliselt tõusid saagiaastal 2007/2008 ka keskmised ekspordihinnad (tabel 15). See võimaldas Eesti teraviljakasvatajatel lisaks soodsale kohalikule kokkuostuhinnale kasutada ära ka head turusituatsiooni teravilja ekspordiks. Samuti said teravilja ekspordist varasemast suuremat tulu teravilja kokkuostjad Eestis. Lõppenud saagiaastal suurenesid enim rukki ja rukkijahu ekspordikogused võrreldes eelmise saagiaastaga. 2008. aasta algul ja kevadperioodil kehtinud teravilja kokkuostuhindade kõrgtaseme järgselt on teravilja hinnad olnud langustrendil nii maailmaturul kui Eestis.

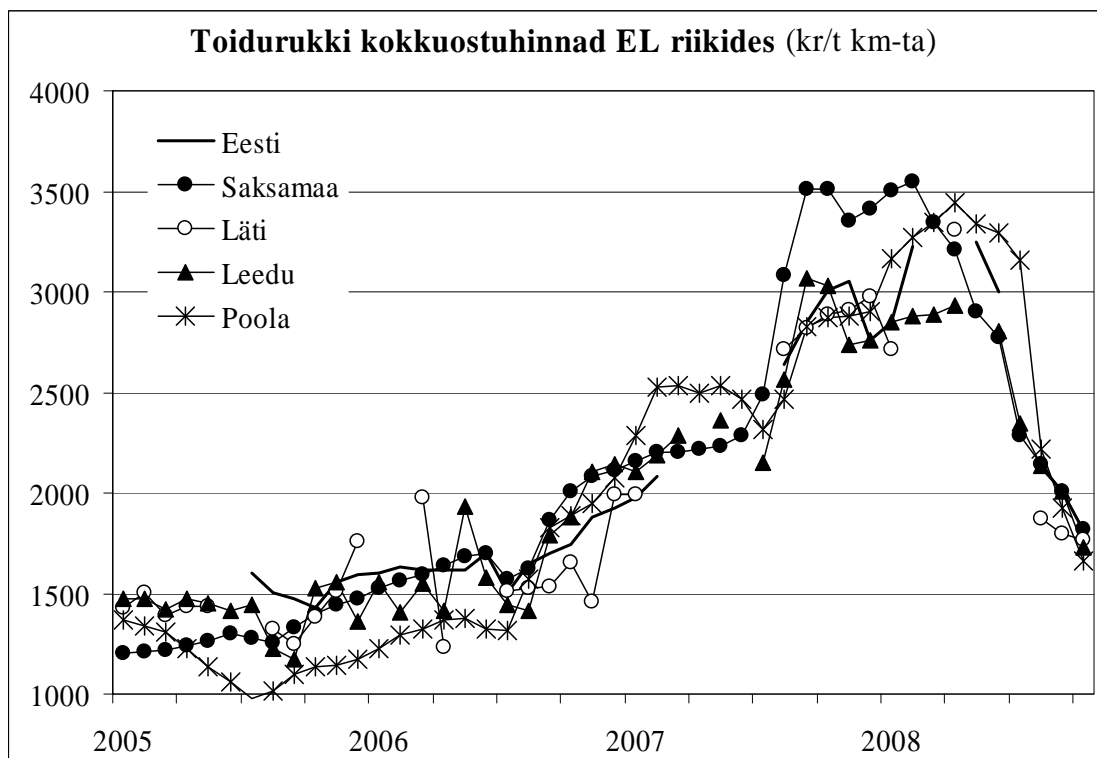
Lähiturgudel on teravilja kokkuostuhinnad liikunud Eesti hindadega sarnastel trendidel. Vaid hindade maksimumtasemed ulatuvad Saksamaa ja Poola, kohati ka Leedu puhul kõrgemale kui Eestis. Kuid 2008. aasta sügiseks taandusid hinnaerinevused minimaalseiks.

Joonis 5

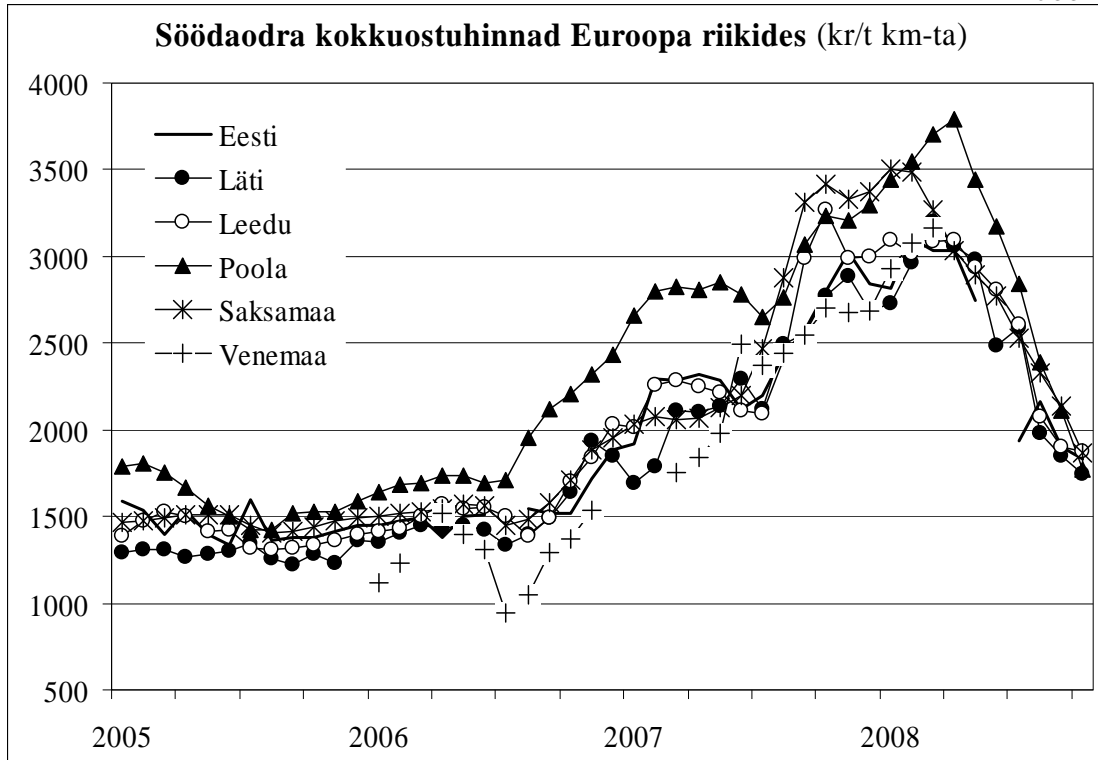

Allikas: AMISNET

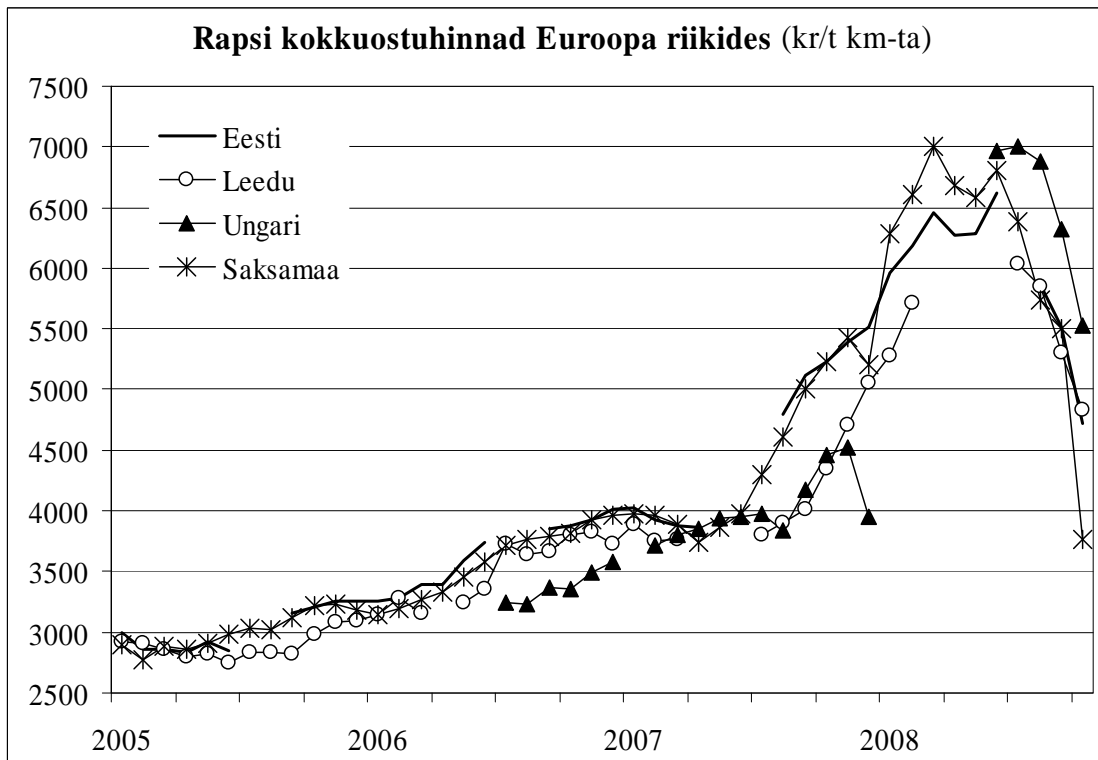
Joonis 6

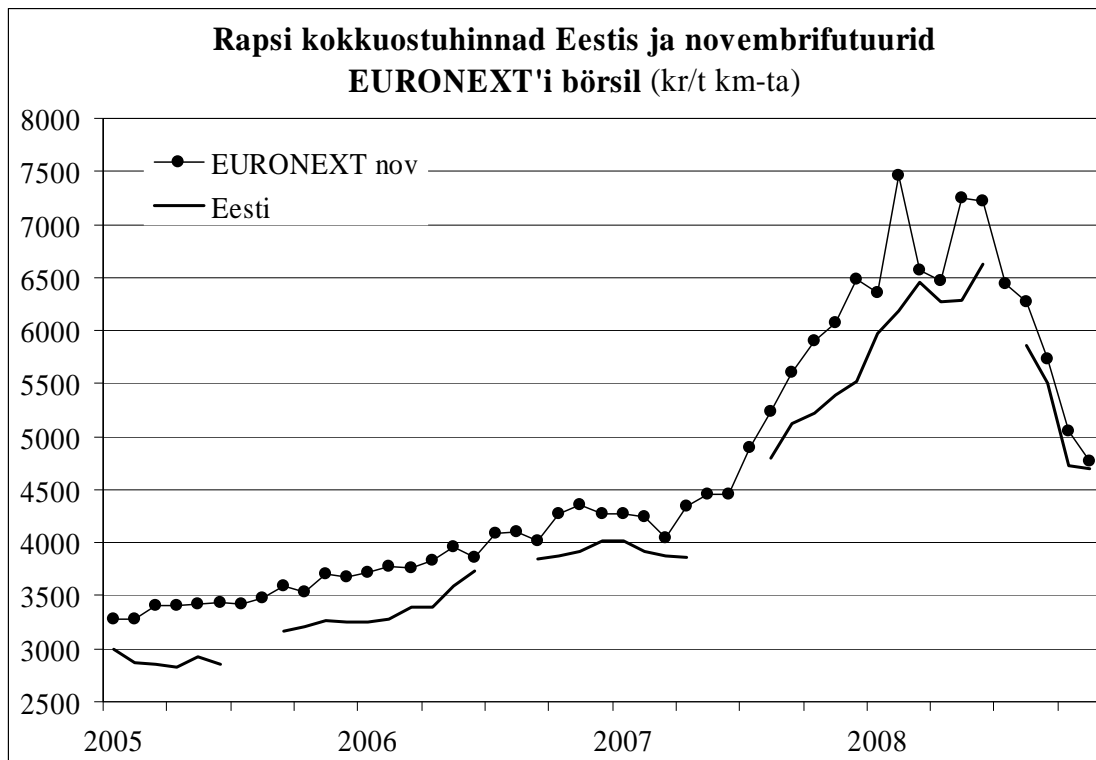
Allikas: AMISNET

Allikas: AMISNET

Allikas: AMISNET

Allikad: EKI, EURONEXT

Biokütuse toorainena kõikjal hinda läinud **rapsi** novembrifutuuri **hind EURONEXT'i börsil** tõusis saagiaastal 2007/2008 4459 kroonilt tonni kohta 7225 kroonini ehk 62%. Kõrgeim oli hind 2008. aasta veebruaris – 7463 kr/t. 2008. aasta oktoobriks langes rapsi hind EURONEXT'il 5058 kroonini ehk 2007/2008. saagiaasta alguse tasemele.

Eestis tõusis rapsi hind saagiaastal 2007/2008 71%, 3866 kroonilt tonni kohta 6618 kroonini, mis jäigi kõrgeimaks hinnatasemeks. Alates 2008. aasta augustist on rapsi hind maailmaturu trendide mõjul ka Eestis järjekindlalt langenud, makstes novembris 4700 kr/t, mis on samuti lõppenud saagiaasta alguse hinnatasemel.

Nii teravilja hindade tõusu kui ka tööjõu ja kütuse ning energia kallinemise survele on kahe viimase saagiaasta jooksul (2007/2008 võrreldes 2005/2006-ga) leiva, saia ja nisujahu **jaehinnad** Eesti tavakauplustes tõusnud veidi üle 40%.

Endiselt on teraviljatooted Tallinna kauplustes kallimad kui Eestis keskmiselt. Kuna säästukauplustes on sortimendis valdavalt odavamad tooted, siis on säästu- ja tavakauplustes müüdavate teraviljatoodete hinnavahed üsna suured. Kuid saagiaastal 2007/2008 on teraviljatoodete hindade tõus olnud säästukauplustes suurem kui tavakauplustes (tabel 16).

Saagiaastale 2007/2008 järgnenud kuudel (2008. aasta suvest kuni aasta lõpuni) on teraviljatoodete jaehinnad Eesti tavakauplustes olnud suhteliselt stabiilsed (joonis 10).

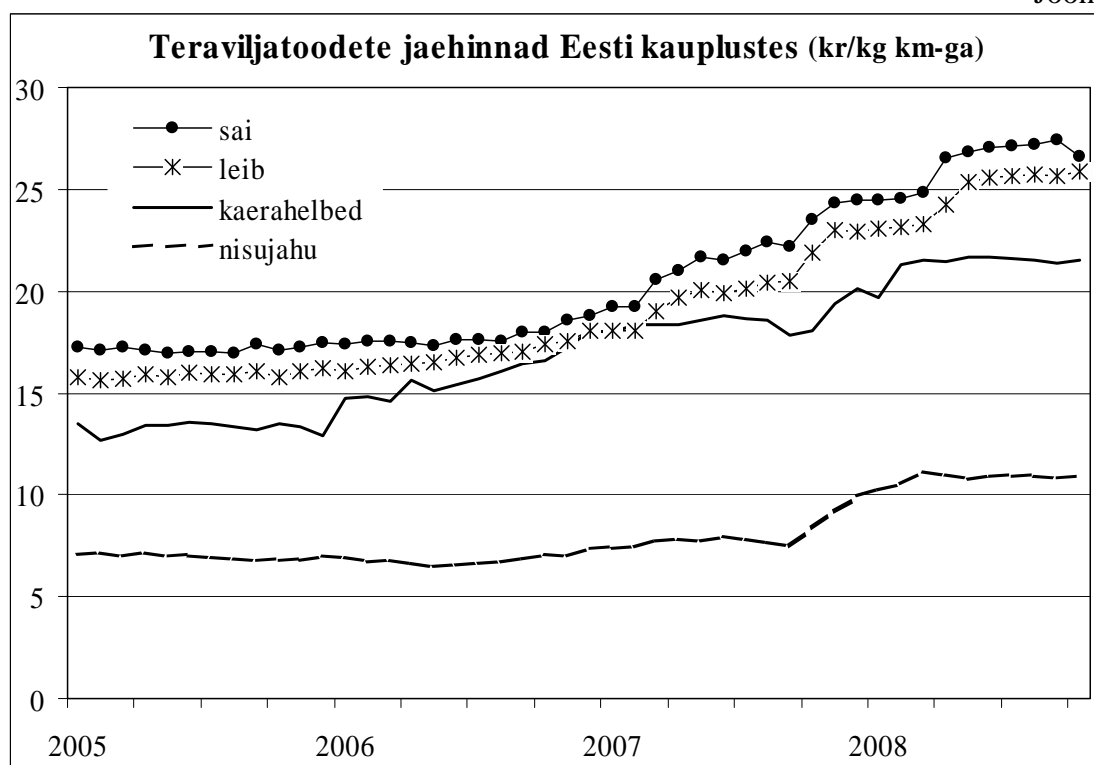
Tabel 16

Teraviljatoodete saagiaasta keskmised jaehinnad Eesti kauplustes (kr/kg käibemaksuga)

	2005/2006	2006/2007	2007/2008	Muutus 07-08/06-07, ±%
Tallinna tavakauplustes				
Leib	16.92	18.80	23.60	25,5
Sai	17.74	19.40	24.95	28,6
Nisujahu	7.42	7.77	10.01	28,8
Kaerahelbed	-	19.25	21.33	10,8
Eesti tavakauplustes				
Leib	16.20	18.22	22.80	25,1
Sai	17.34	19.30	24.43	26,6
Nisujahu	6.77	7.30	9.59	31,4
Kaerahelbed	-	17.53	20.00	14,1
Eesti säästukauplustes (Säästumarket, T-Market)				
Leib	14.24	15.11	19.15	26,7
Sai	13.45	15.12	19.42	28,4
Nisujahu	3.73	4.09	7.79	90,5
Kaerahelbed	-	11.70	17.17	46,8

Allikas: EKI

Joonis 10

Allikas: EKI

Võrreldes teraviljatoodete hindu Eesti ja teiste Euroopa Liidu pealinnade supermarketites (tabel 17) selgub, et nisujahu saagiaasta 2007/2008 keskmine hind oli võrreldud 11-st EL riigi pealinnast Tallinnas üks kõrgemaid. Võrreldes eelnenud saagiaastaga on aga hinnakasv kõige suurem olnud Bratislavas (+54%) ja Prahas (+46%). Tallinna supermarketites tõusis nisujahu keskmine hind aastaga 31%. Röst sai oli saagiaastal 2007/2008 uuritud linnadest kalleim Stockholmis, Tallinnas oli selle hind veidi alla kahe korra madalam. Saia aastane hinnatõus oli vaadeldud linnadest suurim aga just Tallinnas (+40%). Rapsiõli 2007/2008. saagiaasta keskmine jaehind oli Balti riikide pealinnades kõrgem kui mujal, kõrgeim oli see Vilniuses.

Tabel 17

Teraviljatoodete ja toiduõli saagiaasta keskmised jaehinnad Euroopa pealinnade supermarketites (kr käibemaksuga)

	Nisujahu (2 kg)		Röst sai (300 g)		Rapsiõli (1 liiter)	
	2006/07	2007/08	2006/07	2007/08	2006/07	2007/08
Tallinn	14.98	19.64	7.85	10.97	19.90	25.37
Riia	14.58	19.31	5.83	6.90	21.48	26.49
Vilnius	13.86	19.18	7.75	9.15	19.42	30.10
Varssavi	12.95	17.86	10.65	12.61	15.83	21.01
Praha	8.64	12.61	8.04	9.35	16.89	23.09
Bratislava	8.20	12.64	7.79	9.88	18.17	21.53
Budapest	11.66	17.70	-	-	15.04	20.70
Helsingi	14.37	18.32	16.15	19.03	19.61	23.81
Berliin	14.79	20.16	16.40	17.37	13.85	16.56
Amsterdam	11.51	14.19	8.85	9.73	11.50	15.23
Stockholm	11.61	16.29	15.15	19.99	16.77	22.88

Allikas: EKI

Turuolukord saagiaasta 2008/2009 alguses

2008. aasta teraviljasaagid jäid Eestis oodatust väiksemaks. Euroopa Liidus ja maailma mitmetes teistes teraviljakasvatuse regioonides prognoositi aga eelmisest aastast paremaid saake. **Teravilja hinnad maailmaturul 2008. aasta sügisel langesid.** Lisaks headele saakidele soodustasid langustendentsi ka euro-dollar kursi muutused, toornafta hinna ning laevaveo hindade langus. Maailmaturu hindade mõjul on teravilja hinnad langenud ka Eestis, seda vaatamata raskele tootmisaastale ja osaliselt ebaõnnestunud saagile. Hinnad on olnud langustrendil nimetatud kokkuostuhindade kõrgseisudele (2008.a algul ja kevadperioodil) järgnevatel kuudel ja enamuse viljade osas on need 2008. aasta sügiseks langenud 2007. aasta alguse tasemele või selle lähedale, kohati madalamalegi. Siiski ei tohiks hinnalangus enam kaua kesta, sest teravilja tootmise ja tarbimise bilanss jääb pingeliseks ka edaspidi. Seda vaatamata sellele, et prognooside kohaselt ületab saagiaastal 2008/2009 maailma teravilja toodang nõudluse taset veidi. Nõudlus teravilja ja rapsi järele kasvab ka edaspidi, sest kasvab maailma elanikkond, arenguriikides tõuseb elatustase ning endiselt laieneb teravilja ja rapsi kasutamine biokütuste toorainena.

Maailmaturg

MAAILM

Maailma teravilja tootmise ja tarbimise bilanss on viimastel aastatel muutunud pingeliseks. Tarbimine kasvab nii Aafrika arengumaades, Hiinas, Indias jm sissetulekute suurenemise tõttu kui ka bioenergiaks minevate suuremate teraviljakoguste tõttu. Sellest tulenevalt on maailma teraviljavarud vähenenud rekordiliselt madalale tasemele. Veel saagiaastal 2006/2007 ületas teravilja tarbimine tootmise mahtu. Saagiaastal 2007/2008 oli üldine teravilja tootmise maht tarbimisest suurem vaid maisi ja riisi suurema toodangu mahu tõttu. Kuid maailma nisu, rukki ja odra toodang jäi tarbimisest väiksemaks. USA Põllumajandusministeeriumi (USDA) esialgsete hinnangute kohaselt 2008. aasta novembrikuu seisuga kujuneb saagiaasta 2008/2009 teravilja toodanguks maailmas 2208,4 miljonit tonni, mis on 4,2% rohkem kui eelnenud saagiaastal. Üle mitme aasta peaks selle hinnangu kohaselt jälle tootmise maht olema suurem kui prognoositav tarbimise maht (2183,5 miljonit tonni). Seda kõigi viljade osas peale maisi (tabel 18). Maisi puhul toodang lähiaastail väheneb ja tootmise tase ei ületa tarbimist.

Tabel 18

Teravilja tootmine ja tarbimine maailmas, mln t

	Tootmine			Tarbimine		
	2006/07	2007/08	2008/09*	2006/07	2007/08	2008/09*
Teravili	2005,8	2119,5	2208,4	2054,0	2108,6	2183,5
sh nisu	596,3	610,6	682,4	616,9	618,2	656,5
rukis	12,4	14,3	17,2	13,8	14,6	15,5
oder	137,4	133,2	153,3	145,1	136,1	144,3
kaer	23,2	25,6	26,4	23,7	25,0	25,5
mais	712,4	792,0	781,4	728,5	774,2	797,7
riis	420,4	431,0	434,3	421,1	427,9	432,1
Õlitaimede seemned	403,3	391,4	417,8	392,2	400,5	412,6
sh raps	45,2	48,4	54,4	46,5	49,0	52,4

* esialgne

Allikas: USDA, november 2008

Maailma teraviljakaubanduses domineerib USA. 2007/08 saagiaastal eksportis USA 35,5 mln tonni nisu ja nisujahu ning 71 mln tonni söödavilja. Venemaa koos oma partnerriikidega eksportis 21,3 mln tonni nisu ja nisujahu ning 4,1 mln tonni söödavilja. Maailmaturul järgnesid Kanada (vastavalt 15 mln t, 5,3 mln t), Argentiina (9,8 mln t, 16,4 mln t), EL-27 (9,0 mln t, 4,8 mln t), Austraalia (7,5 mln t, 2,7 mln t) ning ülejäänud riigid (12,4 mln t, 20,2 mln t). EL-27 osakaal maailma teraviljakaubanduses oli nimetatud aastal nisu ja nisujahu puhul 8,1% ning söödavilja osas 3,9%.

Maailma nisutoodang kasvab saagiaastal 2008/2009 USDA prognooside kohaselt 11,8%. Maailma suurim nisukasvatuspriirkond on Euroopa Liit. 2007/08. saagiaastal toodeti EL-is 119,5 mln tonni nisu, järgnesid Hiina (109,3 mln t), India (75,9 mln t), USA (56,2 mln t), Venemaa (49,4 mln t), Pakistan (23 mln t), Kanada (20,1 mln t), Kasahstan (16,6 mln t) ja Argentiina (16,3 mln t). Mujal toodeti nisu vähem.

Saagiaastaks 2008/2009 prognoositakse nisutoodangu kasvu suurematel tootjatel järgmiselt: EL-27 +26%, Hiinas ja Indias +3,4%, Venemaal +27,5%, USA-s +21%, Ukrainas +83,5%, Austraalias +53,8%, kahanemist aga Argentiinas -32,5% ja Kasahstanis -24,7%.

Maailma odratoodang kasvab saagiaastal 2008/2009 USDA prognooside kohaselt 15,1%. Suurimad tootjad saagiaastal 2007/2008 olid EL-27 (57,7 mln t), Venemaa (15,7 mln t), Kanada (11 mln t), Ukraina (6 mln t), Austraalia (5,9 mln t), USA (4,6 mln t).

Saagiaastaks 2008/2009 prognoositud odratoodangu kasv suurematel tootjatel on EL-27-l +13,3%, Venemaal +43,3%, Kanadas +1,8%, Ukrainas +108%, Austraalias +10%, USA-s +13%.

Maailma maisitoodang väheneb saagiaastal 2008/2009 USDA prognooside kohaselt 1,3%.

Suurimad tootjad saagiaastal 2007/2008 olid USA (332,1 mln t), Hiina (152,3 mln t), Brasiilia (58,6 mln t), EL-27 (47,5 mln t), Mehhiko (22,7 mln t), Argentiina (20,9 mln t), India (19,3 mln t).

Saagiaastaks 2008/2009 prognoositud maisitoodangu kasv on suurematel tootjatel järgmine: EL-27 +25,3%, Mehhiko +6%, Hiina +2,4%. Toodangu vähenemist nähakse ette USA-s-8,1%, Brasiilias -6,1%, Argentiinas -13,7% ja Indias -6,7%.

Venemaal saadi 2008. aastal 15 viimase aasta suurim teraviljasaak. Suur saak tekitas aga ka probleeme, sest seda pole kuskile panna, kuna ladustamisvõimalused pole piisavad. Teravilja suudetakse hoiustada 95 mln tonni, kuid tänavuseks saagiks prognoositi 97 mln tonni. Seejuures puudu ei ole ainult teravilja ladustamismahust, vaid ka olemasolevad laod ei asu seal, kus on palju teravilja.

Brasiilias oli 2007. ja 2008. aastal rekordiliselt kõrged teraviljasaagid. Ametlikel andmetel oli viimane saak 9,2% suurem aastatagusest ning kui aasta teine maisisaak koristatud on, võib see veelgi suurened. Enim (70%) suurenes nisusaak, kuid ligi 4 mln tonnise saagist oma riigi vajaduste rahuldamiseks ei piisa. Maisisaak suurenes 14% aastas ligi 59 mln tonnini, sojasaak oli 60 mln tonni. Kohaliku põllumajandusministeeriumi andmetel suureneb nüüd Brasiilia teravilja ja soja eksport jõudsalt – rohkem kui 50 mln tonnini aastas. Suurema saagi üheks põhjuseks on kasvupinna suurenemine 1,15 mln hektari võrra. Kokku kasvatatakse Brasiilias teravilja nüüd 47 mln hektaril, millest 80% asub maa kesk- ja lõunaosas.

Argentiinas vähendasid nisu- ja maisisaaki lisaks kasvupindade vähenemisele ka pikk põuaperiood ning öökülmad.

USA-s vähenes maisitoodang üleujutuste tõttu ning kasvupinna vähenemise tõttu seoses sojakasvatuse laienemisega.

Maailma rapsitoodang kasvas saagiaastal 2007/2008 7% (45,2 mln tonnilt 54,4 mln tonnini). Suurimad rapsitootjad maailmas olid saagiaastal 2007/2008 EL-27 (37% maailma toodangust), Hiina (22%), Kanada (20%), India (11%).

Saagiaastal 2008/2009 kasvab maailma rapsitoodang USDA prognooside kohaselt 12,4%.

Austraalia teraviljaettevõtte ABB Grain on hoiatanud kohalikke põllumehi, et nad ei kasutaks rapsi puhul tunnustamata taimekaitsevahendeid, sest see võib kaasa tuua riigi rapsieksporti keelu. Probleem tekkis sellest, et Jaapanis, kes on maailma suurim rapsi importöör, leiti austraalia rapsist tunnustamata taimekaitsevahendite jääke ja seda juba kolmandat aastat järjest. Osa Austraalia rapsikasvatajaid on rapsi puhul kasutanud taimekaitsevahendeid, mis teiste kultuuride puhul on lubatud, aga rapsi puhul mitte. Seetõttu on rapsi kokkuostjad hakanud kartma, et Jaapan võib Austraaliast rapsi impordi keelustada.

EUROOPA LIIT

2007. aasta ebasoodsad ilmastikutingimused vähendasid EL-27 teraviljasaaki 254 mln tonnini ehk langus eelmise aastaga võrreldes oli 1,7% (-4,4 mln t). Sekkumisvarud kahanesid peaaegu olematuks. EL, kes tavaliselt on olnud teravilja netoeksportija, muutus netoimportijaks.

Euroopa Komisjoni hinnangute (Coceral, september 2008) kohaselt peaks EL-27 **teraviljasaak** 2008. aastal olema 306 mln tonni, mis on viiendiku võrra enam kui 2007. aastal ja 9% suurem kui viimase 5 aasta keskmine. Saagikasv saavutati nii 6,8%-lise kasvupinna suurenemise kui ka suuremas osas EL-i riikides soodsate ilmaolude abil. Keskmiseks teravilja saagikuseks tuli 5,2 tonni hektarilt, mis on 13,8% kõrgem kui eelmisel aastal ning 7% kõrgem kui viimase 5 aasta keskmine. Kasvasid kõigi viljade kasvupinnad, saagikused ja saagid peale segavilja (tabel 19).

EL-i nisueksport on käesoleval 2008/09 saagiaastal kordades suurem kui eelmistel aastatel. Suurimad nisu eksportijad on Prantsusmaa, Bulgaaria ja Rumeenia. Nisu on importinud enim Hispaania, ostes seda Ukrainast. Oluliselt on suurenenud ka maisi eksport, odra eksport on vaid veidi mullusest suurem. Koos teravilja ekspordi kasvuga on impordikogused vähenenud.

EL **sekkumisvarudes** on 2008. aasta novembri seisuga 15 216 tonni maisi ja 37 tonni nisu Ungarist.

Teravilja hinnad on EL-is langustrendil. Nisu ekspordihind on langenud nii maailmas kui EL-is. Odra ekspordihind on EL-is langenud eelmise aasta sügisega võrreldes poole võrra. Langenud on ka maisi hind.

Kuna viljahinnad on mullusest tunduvalt madalamad, soovivad kaupluseketid jällegi madalamaid **teraviljatoodete sisseostuhindu** kogu Euroopas. Tavaliselt võtavad toorainehinna langusest tingitud toidukaupade hinnalangenused kauplustes aega ligikaudu pool aastat.

2008. aastal püstitasid **väetiste hinnad** kõikjal rekordeid, nt Taanis oli kaaliumväetiste hind 9550 Eesti krooni tonni kohta, mis on 2 korda kõrgem kui aasta tagasi. NPK 21-3-10 väetist müüdi aga varasuvel ligi 3 korda kallimalt kui eelmisel aastal (8610 EEK/t). Alates

1990-ndatest 2006. aastani püsisid kaaliumväetiste hinnad stabiilselt 3150 kr/t tasemel, 2006. aasta juunis oli see 3486 kr/t ning peale seda on hinnad hüppeliselt tõusnud.

Lähiajal peaks väetiste hinnad jällegi odavnema, kuna need liiguvad samas taktis gaasi hindadega. Väetiste suurt hinnatõusu aga põhjendatakse sellega, et energiahinnad tõusid ning kuna toiduainete järele on järjest suurem nõudlus, siis suureneb nõudlus ka väetiste järele.

Tabel 19

EL-27 teravilja ja rapsi saagid ja prognoosid

Pind tuhat ha		2007	2008	2008/2007
Saagikus ts/ha			prognoos	%
Saak tuhat t				
NISU	pind	21438	23149	8,0
	saagikus	52,1	61,0	17,1
	saak	111737	140739	26,0
DURUM	pind	2847	3199	12,4
	saagikus	26,1	29,0	11,1
	saak	7439	9268	24,6
ODER	pind	13750	14461	5,2
	saagikus	41,8	45,0	7,6
	saak	57522	65344	13,6
MAIS	pind	7887	8747	10,9
	saagikus	58,8	66,0	12,2
	saak	46342	57655	24,4
RUKIS	pind	2577	2693	4,5
	saagikus	29,7	34,0	14,5
	saak	7649	9052	18,3
KAER	pind	2982	3024	1,4
	saagikus	29,6	30,0	1,4
	saak	8835	9095	2,9
SEGAVILI	pind	1690	1606	-5,0
	saagikus	30,1	28,0	-7,0
	saak	5080	4487	-11,7
TRITIK	pind	2482	2560	3,1
	saagikus	39,0	41,0	5,1
	saak	9669	10532	8,9
KOKKU	pind	55653	59438	6,8
	saagikus	45,7	52,0	13,8
	saak	254274	306173	20,4
RAPSISEEME	pind	6240	6208	-0,5
	saagikus	28,4	30,5	7,4
	saak	17727	18904	6,6

Allikas: COCERAL (sept 2008)

Madalad teravilja hinnad ja kõrged sisendite hinnad ning kehvad ilmastikuolud sügisel mitmetes regioonides vähendasid 2008. aasta talivilja külvipindu Euroopas kuni 2%.

EL-27 rapsiseemnete toodang oli 2007/2008 saagiaastal 17,7 miljonit tonni ehk 10,8% suurem kui 2006/2007 saagiaastal.

2008/2009 saagiaastaks prognoosib COCERAL 6,6%-list saagi kasvu, 18,9 mln tonnini. Seda 0,5% väiksemalt kasvupinnalt kui 2007/2008 saagiaastal, kuid tänu 7,4% suuremale saagikusele.

EL-i suuremad rapsiseemnetootjad on Saksamaa (30% saagiaasta 2007/2008 toodangust), Prantsusmaa (26%), Suurbritannia (11,3%), Poola (10,7%) ja Tšehhi (5,6%).

COCERAL-i prognooside kohaselt peaks saagiaastal 2008/2009 Saksamaa rapsitoodang eelneva saagiaastaga võrreldes vähenema 2,8%, Suurbritannias langema 10%, Prantsusmaal aga kasvama 8%, Poolas 5,3% ja Tšehhis 10%.

Rootsis oli samuti tänavu suuri probleeme vilja kvaliteediga, sest ka seal sadas koristamise ajal palju vihma. Kesk-Rootsis sobis toiduviljaks vaid 10% nisust. Seetõttu imporditakse sel aastal toiduvilja Rootsi oluliselt enam kui varasematel aastatel. Kesk-Rootsi annab tavaliselt 70% kogu Rootsi toiduviljast. Tavaliselt impordivad veskid 50 tuhat t teravilja aastas, põhiliselt kõvanisu ja teisi viljaliike, mida Rootsis ei kasvatata. Käesoleval aastal suureneb teravilja import Rootsi hinnangute järgi vähemalt 5 korda. Suurem osa teravilja impordist tuleb tõenäoliselt Saksamaalt, kus saagid olid head ja kus on ülejäägid.

Rootsi **Lantmännen Unibake** laieneb ning 2008. aastal tehti piiri taha uusi investeeringuid. Lisaks investeerimisele Soome ettevõttesse Baco ja USA-s Floridas Eurobake'i, osteti nüüd ka Briti pagaritööstus Eurobuns. Viimane on kõrgtehnoloogiline pagaritööstusettevõtte, millel on 50%-line turuosa külmutatud kiirtoiduleibade turust Suurbritannias. Seal töötab 400 töötajat ning selle käive on 2008. aastal ligikaudu 425 mln Eesti krooni. Koos Unibake ostuga on Lantmännen Unibake'l nüüd 30 tööstusettevõtet 10-s riigis.

Lantmännen Unibake on Euroopa juhtiv sügavkülmutatud leivatoodete tootja. Ettevõtte tootmisüksused asuvad Taanis, Rootsis, Norras, Saksamaal, Poolas, Belgias, Venemaal, USA-s, Soomes ja Suurbritannias.

Soomes oli 2008. aasta viljasaagi suuruseks 4,1 mln t (2007.a 4,2 mln t). Otrast saadi 2,1 mln t, kaera 1,1 mln t, rukist 60 tuhat t, nisu 778 tuhat t. Saagikus oli keskmise, kuid veidi väiksem kui eelmisel aastal. Kasvupind oli rekordiliselt suur, kuid probleemiks oli vihmase koristusperioodi, mis rikkus osa saagi kvaliteedi (koristatud nisust oli toiduvilja kvaliteediga vaid 19%). Samas oli valitsenud ilmaolusid arvestades positiivseks üllatuseks nii koristatud õlleodra kogus kui kvaliteet - koguni 80% oli linnasekölbulik.

Taanis oli esialgsete prognooside järgi selle aasta teraviljasaak rekordilähedane – ligikaudu 9,5 mln tonni. See oli oluliselt suurem kui eelmisel aastal, mil oli probleeme põuaga. 1995. aastal oli aga teraviljasaak tänavusest veelgi suurem. Eriti head saaki saadi talinisu

osas, mille saagikus tõusis rekordilisele 8,35 tonnile hektarilt. Kõrged saagikuse näitajad olid ka taliodral, tritikul ja talirapsil, kuid suviviljade saagikus jäi keskmisest madalamaks. Taanis suurenes suvinisu, kaera ja odra kasvupind 2008. aastal ligi 30% võrreldes aastatagusega. Samal ajal talinisu kasvupind vähenes 8%, sest sügisesed ilmaolud olid külvamiseks ebasoodsad. Kokku suurenes teravilja kasvupind Taanis sel aastal 55 tuhat ha võrra 1,5 mln ha-ni. Selle põhiliseks põhjuseks peeti kohustusliku kesa nõude tühistamist Euroopa Komisjoni poolt. Kohustusliku kesa pind vähenes käesoleval aastal 154 tuhat ha-lt 71 tuhat ha-ni ehk 54%. See oleks veelgi suurem tulnud, kuid kuna see nõue tühistati nii hilja, siis talivilju ei jõutud külvata.

Poola alandas oma 2008. aasta teraviljasaagi prognoosi 25,5 mln tonnini ehk 6% madalamaks aastatagusest. Rapsisaaki oodati koguni 20% väiksemana mullusest.

Teistes Ida-Euroopa riikides **Rumeenias, Ungaris, Tšehhis ja Slovakkias** olid teraviljasaagid mullusest suuremad.

Kokkuvõte

Statistikaameti andmeil oli 2007. aasta **teravilja kogusaak** Eestis 879,5 tuhat tonni, mis on 42% suurem kui 2006. aastal. Teravilja kasvupind suurenes 2007. aastal 4,3% ning saagikus oli 36,2% suurem.

Saagiaasta 2008/2009 teravilja kasvupind oli 323 tuh ha ehk 10,5% enam kui 2007/2008 saagiaastal. Saagi suuruseks oli esialgsete prognooside kohaselt 730 tuhat tonni, mis on 17% väiksem saak kui 2007/2008, saagikus jäi veerandi võrra väiksemaks.

Rapsi kasvupind suurenes 2007. aastal võrreldes 2006. aastaga 17,8%, saagikus 33,8%, mille tulemuseks oli 57,6% suurem saak. Esialgsete hinnangute kohaselt jäi rapsi saak 2008. aastal vaatamata 5,6% suuremale kasvupinnale 44,5% väiksemaks kui 2007. aastal, saagikus vähenes 47,5%.

Eesti oma teravilja toodang kattis siseturu vajaduse 2007/2008 saagiaastal 115%-liselt. 2007. aasta eriti hea teraviljasaagi tõttu kujunes saagiaasta 2007/2008 **põhieksporti** suuruseks 228 tuhat tonni teravilja ja -saadusi ümber arvestatuna terale, mida on eelmise saagiaastaga võrreldes 41% enam. Samal ajal **põhiimport** vähenes 31%, 134 tuhande tonnini. Seega eksporditud toodete kogus ümberarvestatuna teraviljale ületas imporditud koguse 1,7-kordselt.

Ekspordi ja impordi rahaline bilanss on siiski olnud negatiivne. **Teravilja ja teravilja-saaduste impordikäive** oli saagiaastal 2007/2008 1234 miljonit krooni ehk 15% suurem kui saagiaastal 2006/2007. Impordikäibe struktuuris oli suurem osakaal suurema lisandväärtusega toodetel, nagu näiteks jahu ja tangained ning taigna- ja kondiitritooted, mille osa teravilja ja -saaduste impordikäibe struktuuris oli vastavalt 23,3% ja 62,1%. Teravilja import moodustas selle tootegrupi kogu impordikäibest 14,6%.

Teravilja ja teraviljasaaduste ekspordikäive oli saagiaastal 2007/2008 eelmisest saagiaastast üle 2 korra suurem ehk 1131 miljonit krooni. Kuna teravilja ekspordikogused olid kordades suuremad kui eelmisel saagiaastal, siis teravilja ekspordikäive suurenes 3 korda ning oluliselt suurenes ka teravilja ekspordi osatähtsus üldises teravilja ja -saaduste käibes. Jahu ja tangainete ekspordikäive suurenes eelmise saagiaastaga võrreldes 36% ning taigna- ja kondiitritoodete käive 32%, nende osatähtsused aga vähenesid, sest kasv oli väiksem kui teravilja ekspordil.

Maailma teraviljabilansi pingelisemaks muutumisest tulenev teravilja hindade tõus, mis algas juba saagiaasta 2006/2007 algusest, muutus eriti kiireks 2007/2008. saagiaasta alguses. **EURONEXT'i MATIF-börsil** oli nisu saagiaasta 2007/2008 keskmine novembrifutuuri hind 45% kõrgem kui sama näitaja saagiaastal 2006/2007.

Kuigi teraviljasaak oli Eestis 2007. aastal suur, jätkus ka siin maailmaturu hinnatrendide mõjul teravilja **kokkuostuhindade** tõus. Saagiaastal 2007/2008 oli keskmise kokkuostuhinna tõus võrreldes eelmise saagiaastaga kõigi viljade osas peale söödarukki suurem kui saagiaastal 2006/2007. Kõrgeima tasemeni kerkisid kuu keskmised teravilja kokkuostu-

hinnad Eestis 2008. aasta esimesel poolel. Võrreldes madalaimate hinnatasemetega (2005. aastal) olid hinnatõusud selleks ajaks olenevalt viljast kuni 2,8-kordsed.

Käesoleva, 2008. aasta teraviljasaagid on prognooside kohaselt Euroopa Liidus ja maailma mitmetes teistes teraviljakasvatuse regioonides eelmisest aastast paremad. **Teravilja hinnad maailmaturul on 2008. aasta sügisel langenud hinnabuumi eelsele tasemele.** Maailmaturu hindade mõjul on teravilja hinnad langenud ka Eestis, seda vaatamata raskele tootmisaastale ja osaliselt ebaõnnestunud saagile. Hinnad on olnud langustrendil alates 2008. aasta suvest ning enamike viljade osas langesid need 2008. aasta sügiseks 2007. aasta alguse tasemele või selle lähedale, kohati madalamale.

Biokütuse toorainena kõikjal hinda läinud **rapsi** novembrifutuuri **hind EURONEXT'i börsil** tõusis saagiaastal 2007/2008 4459 kroonilt tonni kohta 7225 kroonini ehk 62%. Kõrgeim oli hind 2008. aasta veebruaris – 7463 kr/t. 2008. aasta oktoobriks langes rapsi hind EURONEXT'il 5058 kroonini, see on saagiaasta 2007/2008 alguse tasemele.

Eestis tõusis rapsi hind saagiaastal 2007/2008 71%, 3866 kroonilt tonni kohta 6618 kroonini, mis jäigi kõrgeimaks hinnatasemeks. Alates 2008. aasta augustist on rapsi hind maailmaturu trendide mõjul ka Eestis järjekindlalt langenud makstes novembris 4700 kr/t, mis on samuti lõppenud saagiaasta alguse hinnatase.